

EUGENIUSZ KUNZE

PRZYGOTOWANIE PRZESTĘPSTWA
W JUGOSŁOWIAŃSKIM PRAWIE KARNYM

W jugosłowiańskim prawie karnym nazwy „przygotowanie przestępstwa” używa się zamiennie z nazwą „czynności” „przygotowawcze”. Wskazuje ona, podobnie zresztą jak polskie określenie przygotowania, na pewne stadium realizacji zamierzonego przestępstwa.

Człowiek, który postanowił popełnić przestępstwo, nie od razu musi zrealizować swoje zamierzenie. Między zamiarem a dokonaniem odpowiadającego mu przestępstwa rozciąga się przestrzeń, która obejmuje cały kompleks czynności. W zależności od tego, jak daleko te czynności są oddalone od dokonania, dzieli się tę przestrzeń na dwa stadia: przygotowanie, które jest dalsze dokonania i usiłowanie, które jest bliższe dokonania.

Kodeks karny Królestwa Jugosławii z 1929 r. (art. 32) stanowił, że przygotowanie przestępstwa nie podlega karze. Kodeks ten w okresie wojennym zastąpiono nowym, najpierw częścią ogólną (1947 r.), potem całym kodeksem (1951 r.). Kodeks karny z 1947 r. w art. 20, poza wskazówkami interpretacyjnymi w kwestii co należy rozumieć przez pojęcie przygotowania (nabywanie lub przysposabianie narzędzi i środków, stwarzanie dogodnych warunków popełnienia przestępstwa lub poszukiwanie osoby do wykonania zamierzonego przestępstwa), postanawiał, że wymienione wyżej czynności podlegają karze jedynie wtedy, gdy stanowią przygotowanie przestępstwa o największym ładunku ujemnym.

Na obowiązujące prawo karne Jugosławii składa się prawo federalne z 1976 r. oraz prawo republik i autonomicznych okręgów z 1977 r. Kodeks federalny formułuje podstawowe zasady i instytucja prawa karnego (część ogólna), a ponadto penalizuje czyny najbardziej niebezpieczne dla federacji. Natomiast kodeksy republik i autonomicznych okręgów zawierają uzupełniające przepisy ogólne oraz podają opis przestępstw, których określenie nie należy do kompetencji federacji. Kodeksy te, powiązane wspólnymi postanowieniami części ogólnej k.k. SFRJ, stanowią jednolite ustawodawstwo karne.

Kodeks karny SFRJ z 28 września 1976 r., stanowiący podstawę usta-

wodawstwa karnego Jugosławii, włączył problem przygotowania przestępstwa do części ogólnej. Znaczy to, że przygotowanie — podobnie jak usiłowanie — jest instytucją ogólną, a nie tylko odrębnym przestępstwem w części szczególnej.

Kodeks karny SFRJ w art. 18 stanowi:

„1. Kto z zamiarem przygotowuje popełnienie przestępstwa podlega karze jedynie wtedy, gdy z powodu odrębnego społecznego niebezpieczeństwa przygotowania ustawa wyraźnie to przewiduje.

2. Przygotowanie przestępstwa można w ustawie określić jako odrębne przestępstwo albo ustawa może przewidywać karalność za przygotowanie określonego przestępstwa.

3. (Gdy ustawa przewiduje karalność za przygotowanie określonego przestępstwa, przygotowanie może polegać na nabywaniu lub przysposabianiu środków do popełnienia przestępstwa, na usuwaniu przeszkody w popełnieniu przestępstwa, na zmawianiu się, planowaniu lub organizowaniu z innymi popełnienia przestępstwa, bądź też na innych czynnościach, którymi stwarza się warunki do bezpośredniego popełnienia przestępstwa, a które nie stanowią czynności wykonania.”

W uzasadnieniu projektu tegoż przepisu stwierdzono, że przyjęte rozwiązanie podyktowane zostało koniecznością jednolitego określenia zakresu i treści czynności przygotowawczych, jak i koniecznością zakreślenia sposobu i podstaw ich penalizacji. Widzimy zatem, że intencją przepisu art. 18 k.k. SFRJ jest zapewnienie jednolitego unormowania karalnych czynności przygotowawczych w kodeksach karnych poszczególnych republik i autonomicznych okręgów.

Analizując przepis art. 18 ust. 3 k.k., można wyróżnić kilka szczególnych form przygotowania (nabywanie środków; przysposabianie środków; usuwanie przeszkody; zmawianie się, planowanie lub organizowanie z innymi popełnienia przestępstwa) i jedną klauzulę generalną wyrażoną w sformułowaniu: „[. .] na innych czynnościach, którymi stwarza się warunki do bezpośredniego popełnienia przestępstwa [...]”.

W literaturze jugosłowiańskiego prawa karnego akcentuje się, że zaliczenie wymienionych wyżej formi do kategorii czynności przygotowawczych nie powinno budzić zastrzeżeń. Wątpliwości natomiast wywołuje zawarta w przytoczonym przepisie klauzula generalna². Jeżeli bowiem przepis zawiera zwrot „inne czynności”, to otwarty pozostaje problem, co należy rozumieć przez te czynności. Mimo tych wątpliwości, wypowiedany jest pogląd, że analizowany przepis zawiera zasadnicze elementy takiego określenia, które wykluczają możliwość rozumienia przez przygotowanie tych działań, które są odległe, co do których nie można być przekonanim, że stwarzają warunki umożliwiające lub ułat-

¹ Obrazłozenie Predloga KZ SFRJ z 1976 r., s. 22.

² Por. np. L. Jovanovic, *Krivicno pravo*, Opšti deo, Beograd 1978, s. 147.

wiające dokonanie zamierzonego przestępstwa³. Jednocześnie stwierdza się, że wprowadzenie klauzuli generalnej podyktowane zostało koniecznością ochrony przed takimi działaniami, których dokładne wyliczenie nie było możliwe, a które mogą występować w przygotowaniu pewnych szczególnie niebezpiecznych przestępstw, takich np., jak przestępstwa polityczne⁴.

W nauce jugosłowiańskiej uznaje się, że nie stanowią przygotowania działania poprzedzające dokonanie, które przedsiębrane są w celu udaremnienia wykrycia przestępstwa albo w celu zabezpieczenia sobie możliwości ukrycia, sprzedaży lub przechowania przedmiotów pochodzących z zamierzonego przestępstwa. Wskazuje się, że o ile w znaczeniu psychologicznym działania te mogą ułatwiać dokonanie przestępstwa, o tyle z obiektywnego punktu widzenia nie są one ukierunkowane na dokonanie określonego przestępstwa⁵.

Artykuł 18 ust. 1 k.k. SFRJ wymaga, aby sprawca działał z „zamiarem”. Wynika stąd, że warunkiem odpowiedzialności za przygotowanie jest działanie *cura dolo directo* lub *cum dolo eventuali*, co oznacza, iż niemożliwe jest przygotowanie przestępstw z winy nieumyślnej. Zaznaczyć jednak wypada, że są przepisy, w których opisane czynności przygotowawcze mogą być podjęte wyłącznie z zamiarem bezpośrednim (por. np. art. 253 k.k. SFRJ i art. 212 k.k. Bośni i Hercegowiny).

Przygotowanie przestępstwa jest karalne tylko wtedy, gdy ustawa z powodu niebezpieczeństwa społecznego samych czynności przygotowawczych wyraźnie to przewiduje. Tak więc materialną cechą przygotowania musi być jego społeczne niebezpieczeństwo. Stopień tego niebezpieczeństwa określony jest przede wszystkim charakterem przedmiotu ochrony, na który skierowane są działania przygotowawcze⁶.

W piśmiennictwie jugosłowiańskim wyraża się przekonanie, że u podstaw reguły niekaralności przygotowania leżą przesłanki natury kryminalno-politycznej⁷. Podkreśla się, że przygotowanie nie jest jeszcze bezpośrednim zamachem na wartości chronione, przedstawia zatem mniejsze niebezpieczeństwo społeczne niż stadia następne. Akcentuje się też trudności, jakie napotyka prawidłowe ustalenie przestępnego charakteru przygotowania — wskazując, że np. nabycie trucizny może być podyktowane zarówno celem przestępnym (otrucie człowieka), jak i nieprzestępnym (wytępienie szkodników ogrodowych)⁸. Nieraz jednak argumenty przemawiające za niekaralnością przygotowania odpadają. Dotyczy to sytua-

³ Por. np. N. Srzentić, A. Stajić, OJ. Lazarevic, *Krivicno pravo SFRJ*, Opšti deo, Beograd 1978, s. 185.

⁴ L. Jovanovic, *Krivicno pravo*, s. 147.

⁵ Por. np. F. Baćđć w: *Komentar Krivicnog Zakona SFRJ*, Beograd 1978, s. 99

⁶ L. Jovanovic, *Krivicno pravo*, s. 145 i nast.

⁷ Ibidem, s. 146.

⁸ Ibidem.

cji, w których same czynności przygotowawcze — ze Względu na znaczenie przedmiotu ochrony przeciwko któremu są skierowane — zawierają taki ładunek niebezpieczeństwa społecznego, że uzasadnia to ich karalność.

Karalne czynności przygotowawcze w prawie jugosłowiańskim ujęte są w dwojaki sposób, a mianowicie: jako stadium określonego przestępstwa bądź jako odrębne (samoistne) przestępstwo.

Kodeks karny SFRJ przewiduje karalność przygotowania określonego przestępstwa np. w art. 138 „Kto przygotowuje popełnienie przestępstwa z art. 121 do 123 i art. 125 do 128 tego kodeksu, podlega karze więzienia co najmniej 1 roku”). Chodzi tu o przestępstwa znamionujące się znaczącym ładunkiem ujemnym, takie jak podważanie mocy wojskowej i obronnej (art. 121), zabójstwo z pobudek wrogich SFRJ (art. 122), przemoc, z pobudek wrogich SFRJ (art. 123), terroryzm (art. 125), zniszczenie ważnych obiektów gospodarczych (art. 126), sabotaż (art. 127) i szpiegostwo (art. 128)⁹. Sankcja za przygotowanie jest niższa niż za dokonanie odpowiedniego przestępstwa. Niekiedy też kodeks uznaje za karalną tylko określoną postać czynności przygotowawczych, np. tylko sporządzanie, nabywanie lub zbywanie środków do fałszowania pieniędzy (art. 170)¹⁰ albo zmawianie się do popełnienia przestępstwa (art. 253)¹¹. W związku z powyższym stwierdzić należy, że użycie formuły „kto przygotowuje popełnienie przestępstwa”, bez określenia rodzaju czynności, upoważnia do rozumienia przygotowania w sensie podanym w art. 18 ust. 3 k.k. W pozostałych przypadkach przygotowanie polega na podjęciu czynności wyraźnie określonych w przepisie szczególnym.

W niektórych przypadkach ustawa formułuje z czynności przygotowawczych samoistny typ przestępstwa (*sui generis*). Tak np. art. 132 k.k. SFRJ typizuje czynności polegające na kierowaniu i przerzucaniu na terytorium SFRJ zbrojnych grup, broni i amunicji. Ustawodawstwu jugosłowiańskiemu znane są też przestępstwa, których istota sprowadza

⁹ Podobnie — kodeksy republik i autonomicznych okręgów z 1977 r. przewidują karalność przygotowania określonego przestępstwa. Według np. k.k. SR Serbii (art. 47) i k.k. Socjalistycznego Autonomicznego Okręgu Kosowa (art. 312), przygotowanie zabójstwa podlega karze więzienia od 6 (miesiący do 5 lat:

¹⁰ W doktrynie brak jednolitego poglądu na temat, czy przepis art. 170 k.k. SFRJ ma na uwadze pierwszy czy też drugi wariant karalnych czynności przygotowawczych. O ile bowiem jedni (np. F. Bačić w: *Komentar*, s. 91) twierdzą, że przepis ten przewiduje przygotowanie określonego przestępstwa, o tyle inni (np. N. Sorzentić, A. Stajić, L.J. Lazarevic, *Krivično pravo*, s. 184; L. Malešević, *Pripremanje hrivičnog delà*, Pravni zivot 1978, nr 3, s. 28) uważają, że mamy tu do czynienia z przestępstwem samoistnym.

¹¹ Przepisy przewidujące karalność zmowy do popełnienia przestępstwa wprowadzono także do kodeksów karnych republik i autonomicznych okręgów z 1977 r. Por. art.: 210 k.k. Bośni i Hercegowiny, 214 k.k. Macedonii, 218 k.k. Słowenii, 216 k.k. Serbii, 206 k.k. Chorwacji, 214 k.k. Czarnogóry, 188 k.k. Wojwodiny i 196 k.k. Kosowa.

się do tego, że ich znamiona ustawowe („czyn skierowany na”) określają zachowanie się sprawcy w taki sposób, że penalizowana jest każda czynność skierowana na osiągnięcie celu określonego w przepisie. Są to następujące przestępstwa: 1) kontrrewolucyjne zagrożenie systemu społecznego (art. 114), 2) uznawanie kapitulacji i okupacji (art. 115), 3) zagrożenie całości terytorialnej (art. 116), 4) zagrożenie niezawisłości (art. 117). W nauce uznaje się, że sformułowanie „czyn skierowany na” obejmuje działania przygotowawcze 'Wymienione w art. 18 ust. 3 k.k., jak i wszystkie inne czynności, które skierowane są na osiągnięcie celu zabronionego, opisanego w danym przepisie. Zwraca się też uwagę, że ustawowe stany faktyczne z art. 114-117 k.k. traktować należy jako przestępstwo dokonane (samoistne)¹².

Kodeks karny SFRJ należy do grupy kodeksów, które instytucje dobrowolnego odstąpienia od przygotowania traktują jako podstawę do fakultatywnego uwolnienia od kary. Według art. 21 ust. 1 tego kodeksu „sprawca który przygotował lub usiłował popełnić przestępstwo, a dobrowolnie odstąpił od jego popełnienia może uwolnić się od kary”. Odstąpienie od przygotowania może mieć miejsce zarówno wtedy, gdy sprawca zaprzestał kontynuowania rozpoczętych działań np. przysposabiania środków, jak i wtedy, gdy mimo ukończenia podjętych czynności przygotowawczych — nie przystąpił do dokonania zamierzonego przestępstwa. Dowodem tego odstąpienia może być np. zniszczenie przysposobionych środków¹³. Odstąpienie od rozpoczętego lub zakońzonego przygotowania pociąga za sobą możliwość uwolnienia się od kary tylko wówczas, gdy odstąpienie to było dobrowolne.

W jugosłowiańskiej literaturze przedmiotu wskazuje się, że dobrowolność wymaga, aby odstąpienie było wynikiem swobodnej decyzji sprawcy, aktem jego woli w sytuacji, gdy mógł on kontynuować dalsze czynności, ale tego nie chciał¹⁴. Odstąpienie nie jest zaś dobrowolne, jeśli sprawca odstąpił pod wpływem okoliczności zewnętrznych, które wywoływały u niego przeświadczenie o niemożności (kontynuowania dalszych działań przestępnych)¹⁵. Podkreśla się też, że obojętne są motywy, którymi kierował się sprawca odstępując od przygotowania. Może to być obawa przed karą, uczucie żalu względem pokrzywdzonego lub obawa przed wy-

¹² Por. F. Bačić w: *Komentar*, s. 97; B. Cejovic, *Krivično pravo*, Opšti deo, Beograd 1979, s. 259 i nast.; N. Srzentić, A. Stajić, UJ. Lazarevic, *Krivično pravo*, s. 185.

¹³ N. Srzentić, A. Stajić, LJ. Lazarecić, *Krivično pravo*, s. 191.

¹⁴ Por. np. F. Bačić, *Krivično pravo*, Opšti deo, Zagreb 1978, s. 347; L. Jovanovic, *Krivično pravo*, s. 154. Warto odnotować, że w jugosłowiańskiej literaturze przedmiotu wskazuje się także na konieczność uwzględniania normatywnych kryteriów oceny dobrowolności odstąpienia. Zob.: V. Kambovski, *Subjektivna strana odustanka od izvršenja krividónog djela, pojam dobrovoljnosti*, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo 1975, nr 2, s. 260.

¹⁵ F. Bačić, *Krivično pravo*, s. 317.

kryciem przestępstwa¹⁶. Istotne jedynie jest to, że w przeświadczeniu sprawcy mógł on, ale nie chciał kontynuować dalszych działań przestępnych.

Rozgraniczenie odstąpienia dobrowolnego od niedobrowolnego nie zawsze jest łatwe. Trudności w ocenie dobrowolności powstają wtedy, gdy odstąpienie jest wynikiem woli sprawcy, ale wywołanej przez czynniki zewnętrzne. Zwraca się uwagę, że ustalenie tego, co przeważało przy podejmowaniu decyzji o odstąpieniu *od* przygotowania powinno następować przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności konkretnego zdarzenia¹⁷.

Niektórzy autorzy jugosłowiańscy są zdania, że dobrowolność odstąpienia od przygotowania ma miejsce dopiero wtedy, gdy sprawca definitywnie porzucił decyzje o urzeczywistnieniu zamierzonego czynu przestępnego¹⁸. Tak np. V. Kambovski pisze: „jedynie definitywne odstąpienie od popełnienia zamierzonego przestępstwa może być dobrowolne; tylko takie odstąpienie wskazuje, że sprawca wstąpił na drogę własnej resocjalizacji, a orzeczenie kary nie jest konieczne dla jego poprawy”¹⁹. Z tego wynika, że nie można mówić o dobrowolnym odstąpieniu od przygotowania wówczas, kiedy sprawca, nie porzucając decyzji o popełnieniu przestępstwa, zmienia jedynie sposób albo czas urzeczywistnienia zamierzonego celu.

Powstaje pytanie, czy do przestępstw określonych jako *sui generis* przygotowanie może mieć zastosowanie instytucja dobrowolnego odstąpienia. Zdaniem przedstawicieli doktryny na postawione pytanie odpowiedzieć należy przecząco. Przyjmuje się, że uwolnienie od kary w tych przypadkach może nastąpić tylko wtedy, gdy ustawa wyraźnie to przewiduje, jak np. w art. 254 ust. 3 k.k. SPRJ²⁰.

W związku z instytucją dobrowolnego odstąpienia należy też podnieść, że mogą zaistnieć sytuacje, kiedy przygotowanie jednego przestępstwa może urzeczywistniać dokonanie innego przestępstwa. Tego rodzaju sytuacje ma na uwadze przepis art. 21 ust. 2 k.k. SFRJ, który stanowi: „w przypadku dobrowolnego odstąpienia, sprawca podlega karze za te czynności, które stanowią jakieś inne samoistne przestępstwo”. Oznacza to, że formuła „może uwolnić się od kasy” nie obejmuje bezkarnością tych czynności przygotowawczych, które mieszczą w sobie dokonanie

¹⁶ L. Jovanovic, *Krivično pravo*, s. (154; N. Srzentić, A. Stajić, LJ. Lazarevic, *Krivično pravo*, s. 190.

¹⁷ F. Bačić, *Krivično pravo*, s. 318; V. Kambovski, *Subjektivna strana*, s. 252 i nast.

¹⁸ Por., np. L. Jovanović, *Krivično pravo*, s. 154; V. Kambovski, *Subjektivna strana*, s. 260.

¹⁹ V. Kambovski, *Subjektivna strana*, s. 260.

²⁰ Por. np. F. Bačić, *Krivično pravo*, s. 319; L. Jovanović, *Krivično pravo*, s. 156; L. Malešević, *Pripremanje*, s. 32.

innego — odrębnego przestępstwa. Dodać jeszcze należy, że niekiedy dobrowolne odstąpienie od przygotowania powoduje możliwość uwolnienia od kary jedynie -wtedy, gdy sprawca ujawni istotne okoliczności popełnionego czynu (por. np. art. 136 k.k. SFRJ)²¹.

Przedstawione unormowanie przygotowania nie zawsze jest zbieżne z unormowaniem tej instytucji w prawie polskim. Polski kodeks karny z 1969 r. w art. 14 § 1 określił pojęcie czynności przygotowawczych i wyodrębnił dwie ich postacie: przygotowanie w znaczeniu ścisłym (nabywanie lub przysposabianie środków, -zbieranie informacji, sporządzanie planu działania lub podejmowanie innych podobnych czynności mających stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio ku dokonaniu) oraz wejście w porozumienie.

Tak więc kodeks wymienia przykładowo typowe działania przygotowawcze, a następnie daje klauzulę generalną o innych „podobnych” czynnościach „mających” stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio ku dokonaniu. W doktrynie panuje słuszny pogląd, że skoro ustawa mówi o „podobnych”, a nie jakichkolwiek czynnościach, to w zwrocie tym należy dopatrzeć się dyrektywy ku zwężaniu wykładni²². Natomiast w odniesieniu do zastrzeżenia przepisu, że czynności przygotowawcze „mają” stworzyć warunki do przedsięwzięcia zamierzonego czynu, podnosi się, że nie chodzi tu ani o warunek konieczny, ani o warunek wystarczający do usiłowania, ale jedynie o to, aby podjęta czynność sprzyjała lub ułatwiała dalsze działanie przestępne²³. Inaczej mówiąc, pojęcie przygotowania obejmuje nie tylko działania stwarzające warunki do przedsięwzięcia zamierzonego czynu, ale także takie, które mają te warunki stworzyć.

W przeciwieństwie do kodeksu polskiego, kodeks jugosłowiański nie mówi o innych podobnych czynnościach mających stworzyć warunki dla następnego etapu, ale o „innych 'Czynnościach”, którymi „stwarza” się warunki do popełnienia przestępstwa. Znaczy to, że dopełniający charakter klauzuli generalnej został tu zawężony nie przez element podobieństwa, ale przez słowo „stwarza”.

Różnice występują też w unormowaniu strony podmiotowej przygotowania. Otóż § 1 art. 14 polskiego kodeksu karnego wymaga działania „w celu popełnienia przestępstwa”. Tym samym kodeks przesądził sprawę w kierunku ograniczenia strony podmiotowej przygotowania wyłącznie do działania *cum dolo directo*. Zamiar ewentualny — jak pisze I. Andrejew — tj. przewidywanie, że ktoś może skorzystać ze stworzo-

²¹ L. Jovianoivic, *Kriviéno pravo*, s. 155.

²² Por. np. A. Krukowski, *Odstąpienie od przygotowania w kodeksie karnym*, Palestra 1972, nr 3, s. 14; W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 287.

²³ J. Bafia., K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny, Komentarz*, Warszawa 1377, s. 60; A. Krukowski, *Odstąpienie*, s. 14; W. Wolter, *Nauka*, s. 287.

nych warunków i popełnić przestępstwo, i godzenie się na to, nie konstituuje karalnego przygotowania²⁴. Natomiast ust. 1 art. 18 kodeksu karnego SFRJ nie wiąże bytu karalnych czynności przygotowawczych z celem, ale z zamiarem popełnienia przestępstwa. Z tego wynika, że warunkiem odpowiedzialności za przygotowanie jest zarówno działanie *cum dolo directo*, jak i działanie *cum dolo eventuali*. W porównywanych kodeksach przyjęto zasadę, że czynności przygotowawcze z reguły nie podlegają karze, chyba że karalność ich wynika ze szczególnego przepisu ustawy. W literaturze polskiej wskazuje się, że przesłanką niekaralności przygotowania jest przede wszystkim znacznie mniejszy od dokonania (usiłowania) stopień społecznego niebezpieczeństwa działania, które jedynie pośrednio zmierza ku dokonaniu zamierzonego czynu²⁵.

Karalność przygotowania (w ogóle) przewidziana jest w odniesieniu do przestępstw o najwyższym ładunku społecznego niebezpieczeństwa, np. w odniesieniu do niektórych zbrodni z rozdziału przestępstw przeciwko podstawowym interesom politycznym i gospodarczym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (art. 128). Niekiedy przygotowanie *jest* karalne tylko w niektórych postaciach, np. w postaci wejścia w porozumienie (art. 314). Kodeks polski ujmuje też pewne działania przygotowawcze jako przestępstwo *sui generis* (np. art. 281).

Jak wiadomo, ustawodawca jugosłowiański posługując się niekiedy sformułowaniem „czyn skierowany na” (art. 114-117), obejmuje karalnością różnorodne czynności ukierunkowane na osiągnięcie określonego celu. Trzeba zatem zaznaczyć, że także ustawodawstwu polskiemu znane jest przestępstwo, którego znamiona ustawowe określają zachowanie się sprawcy w taki sposób, że penalizowana jest każda czynność, skierowana na osiągnięcie określonego przez ustawę celu. Chodzi tu o przestępstwo przeciwko porządkowi publicznemu, a polegające na podjęciu działania (podkr. — E.K.) w celu wywołania niepokoju publicznego lub rozruchów (art. 282a § 1)²⁶. Funkcja czasownikowa tego przepisu jest ujęta jak najbardziej szeroko. „Podjęcie działania” oznacza bowiem rozpoczęcie jakichkolwiek działań, prowadzących pośrednio lub bezpośrednio (podkr. — E.K.) do urzeczywistnienia celu określonego przez ten przepis.

Odstąpienie dobro wolne od przygotowania powoduje bezkarność (ujęcie polskie) lub możliwość uwolnienia od kary (ujęcie jugosłowiańskie). Artykuł 15 (k.k. PRL, w przeciwieństwie do art. 21 ust. 1 k.k. SFRJ, podkreśla, że dobrowolne odstąpienie następuje w szczególności przez

²⁴ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1973, s. 157.

²⁵ Por. np. A. Krukowski, *Odstąpienie*, s. 13; W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1978, s. 215

²⁶ .Przepis ten został wprowadzony ustawą z dnia 18 grudnia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej w okresie zawieszenia stanu wojennego (Dz.U. nr 41, poz. 273).

zniszczenie przygotowanych środków lub zapobieżenie skorzystaniu z nich w przyszłości. W doktrynie polskiej panuje pogląd o kryminalno-politycznym charakterze tej instytucji²⁷. Jednocześnie przyjmuje się, że dobrowolność wymaga, aby odstępienie było rezultatem woli sprawcy, bez nacisku motywacyjnego zewnętrznej sytuacji²⁸. Zwraca się też uwagę, że chodzi o definitywne porzucenie przez sprawcę zamiaru popełnienia przestępstwa²⁹.

Rekapitulując powyższe rozważania stwierdzić trzeba, że ujęcie karalnych czynności przygotowawczych w kodeksie polskim nie zawsze jest zbieżne z ujęciem tej instytucji w kodeksie jugosłowiańskim. Różnice występują w zakresie określenia strony przedmiotowej, jak i strony podmiotowej przygotowania. Odmienne też rozwiązuje się kwestię uchylenia odpowiedzialności karnej ze względu na dobrowolne odstępienie od przygotowania.

PREPARATION FOR A CRIME IN YUGOSLAV PENAL LAW

Summary

The new penal code of Yugoslavia of 1976 provides in art. 18 of its general part, apart of interpretational directions for understanding the term of preparation, that a preparation for a crime is amenable to penalty only when it is explicitly provided by law. Thus preparation, as a rule, is not subject to penalty. The exceptions to the rule are described in the code, i.e. crimes, preparation of which is punishable. A general function of the institution of preparation is creating conditions capacitating or facilitating committing a desired crime. Preparational actions being a subject to penalty can be understood in a dual way: as a phase of a defined criminal act or as a separate, self-contained crime. A voluntary desistance from preparation involves a possibility of release from inflicting a punishment.

²⁷ Por. np. A. Gubinski, *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1980, s. 73; A. Krukowski, *Odstąpienie*, s. 16; L. Lernell, *Wykład prawa karnego, Część ogólna, t. I*, Warszawa 1969, s. 182.

²⁸ K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1980, s. 398; A. Krukowski, *Odstąpienie*, s. 16.

²⁹ Por. np. A. Krukowski, *Odstąpienie*, s. 17; M. Szewczyk, *Karne czynności przygotowawcze*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1970, nr 2, s. 165.